

- **ÞJÓÐLENDNA ER EKKI RÍKISSTOFNUN**
- **Auðlindagjald í þjóðlendum er ekki tekjustofn ríkis eða sveitarfélaga, heldur eignarform**

Forsætisráðuneytið boðaði í máli nr. S-231/2023 á Samráðsgátt breytingar á þjóðlendulögum. Í þingmálaskrá er boðað að slíkt frumvarp komi fram á þinginu í mars 2024. Frumvarpsdrögin í máli S-241/2023 eru sett fram án tillits til umsagna er bárust í máli nr. S-231/2023 en undirrituð var meðal þeirra sem gerðu athugasemdir við áformin. Hér á eftir fer tillaga undirritaðrar að því er eignarréttar- og samkeppnisþætti varðar.

Eftir lagabreytingu hljóði 4. og 5. mgr. 3. gr. laganna svo (sbr. 3. gr. frumvarpsdraganna):

- ☐ Endurgjald (leigu) skal inna af hendi fyrir nýtingu réttinda skv. 2. og 3. mgr. Þegar um samkeppnisrekstur er að ræða, skal endurgjald ákveðið með útboðsaðferð eða öðrum sambærilegum hætti sem tryggir gagnsæi og jafnræði. Tekjum af leyfum til nýtingar lands skv. 2. mgr. skal varið til landbóta, umsjónar, eftirlits og sambærilegra verkefna innan þjóðlendna, eftir nánari ákvörðun ráðherra að fengnum tillögum samstarfsnefndar skv. 4. gr. Tekjum af leyfum sem sveitarstjórn veitir skv. 3. mgr. skal varið til hliðstæðra verkefna innan þjóðlendna samkvæmt nánari ákvörðun sveitarstjórnar. Sveitarstjórn skal árlega gera ráðherra grein fyrir innheimtu og ráðstöfun fjárens.
- ☐ Ráðherra skal árlega gefa Alþingi skýrslu um ráðstöfun lands og landsréttinda innan þjóðlendna og tekna af gjöldum fyrir slík réttindi. Ríkisendurskoðun endurskoðar reikninga um innheimtu og ráðstöfun tekna af þjóðlendum.

Ofanritaðar tillögur undirritaðrar miða að því að þjóðlendur fá á ný það eignarform sem þeim var fengið með lögfestingu þjóðendulaga; sem eins konar sjálfseignarstofnunar í vörslu forsætisráðuneytis og sveitarstjórna. Gjald komi ávallt fyrir nýtingu auðlinda í þjóðlendu. Önnur leið væri reglugerðarheimild og reglugerð í anda þeirrar sem ráðuneytið samdi [drög](#) að í júlí 2017.

Rök: Breyting var gerð á þjóðlendulögum með beytingarlögum nr. 34/2020 sem sögð var til samræmis við lögfestingu laga um opinber fjármál nokkru áður. Samkvæmt lögum um opinber fjármál nr. 123/2015 og lögum nr. 47/2018 um breytingu á ýmsum lagaákvæðum um markaðar tekjur eru s.k. „markaðar tekjur“ nú færðar hjá ríkissjóði en ekki þeirri stofnun sem annast verkefni sem þeim er ætlað að standa undir. Undirrituð telur, líkt og fleiri lögfræðingar, að lög um opinber fjármál hafi *ekki* falið það í sér að eignarréttarleg sérstaða þjóðlendna ætti að falla brott, enda hafi reglan um ráðstöfun tekna í þjóðlendulögum *aldrei* fjallað um mörkun tekjustofna, heldur eignarform þjóðlendu sem eins konar sjálfseignarstofnunar, með vísan til sögulegrar sérstöðu þeirra. Ekkert í undirbúningsgögnum laga nr. 123/2015 styður þá lögskýringu að breyta hafi átt eignarformi þjóðlendna svo sem gert var með lögum nr. 34/2020 og fyrirhugað er með drögum að frumvarpi nú. Getur tilvitnaðri breytingu „markaðra tekna“ ríkisstofnana fráleitt hafa verið verið ætlað að ryðja úr vegi eignarformi þjóðlendna.

Um frekari röksemdir er vísað til áður tilvitnaðrar umsagnar undirritaðrar í máli nr. 231/2023 á Samráðsgátt og þar tilvitnaðrar umsagnar Víðis Smára Petersen, dósents í eignarrétti við H.Í.

Eingreiðslur af auðlindanýtingu Landsvirkjunar innan þjóðlendna voru yfir þrír milljarðar króna 2012 til og með 2020 á verðlagi dagsins samkvæmt samningum milli forsætisráðherra og fyrirtækisins (tæpir 1,8 milljarðar vegna virkjana á Þjórsár- og Tungnaársvæði og rúmir 1,4 milljarðar vegna Kárahnjúkavirkjunar). Er þá ótalin ýmis nýting í þjóðlendum sem ósamið er um gjald fyrir.

Licata, 1. desember 2023

Sif Konráðsdóttir, hæstaréttarlögmaður.